

pramen, který všady v jakémkoliv množství může býti k dispozici; je to synthetický amoniak, vyrobený uměle z obou jej skládajících prvků, dusíku a vodíku. Vývoj synthetické výroby amoniaku je dnes na nejlepší cestě a vykazuje již dobré výsledky. Tak známá badenská továrna (Badische Anilin- u. Soda-Fabrik), pracující podle metody prof. Habera, vyrobila touto methodou r. 1913 na 30.000 tun síranu amonátého, kteréžto množství má se v nejbližších letech zpateronásobiti. Uhde, známý odborník v tomto odvětví chemie, vypočítává, že 100 kg kyseliny dusičné 36° Bé, vyrobené synthetickým způsobem, stálo by 23 K 30 h, tedy o málo více než kyselina dusičná vyrobená z čilského ledku. (Viz článek řed. Renelta: »Výroba kyseliny dusičné z amoniaku« v Chemických listech, r. 1915, čís. 1. a 2.) V chemických kruzích panuje pevné přesvědčení, že synthetická výroba amoniaku z dusíku a vodíku se v nejbližší době ještě značně zlevní, takže výroba kyseliny dusičné ze synthetického amoniaku bude levnější než dosavadní výroba z ledku čilského. My, kteří jsme byli svědky nedávných triumfů této moderní chemické metody, tak zejména výroby umělého indiga, dnes dokonale osvědčené, jakož i výroby synthetického kaučuku, která je dnes již úplně rozřešena, můžeme býti zcela přesvědčeni, že nedostatek čilského ledku neuvede náš chemický průmysl i kruhy zemědělské po druhé již do rozpaků.

Za zmínku ještě stojí, že chemie třaskavin pokouší se, aby se stala úplně nezávislou na kyselině dusičné, za kterýmž účelem sestavuje třaskavé látky bez dusíku. Jednou z této třídy byla před několika lety používaná třaskavá směs (směs kyslíku a vodíku), vzniklá rozkladem vody elektrinou. Dlouho však nebyla v užívání, jsouc jednak dosti drahá a poměrně málo brisantní. Slibnější zdá se býti oxyliquit, t. j. kapalný vzduch, z něhož se nechá vyprchatí tolik dusíku, aby se dosáhlo směsi z 50% kyslíku a 50% dusíku. Touto směsí napájejí se pak látky pórovité (hlinka infusoriová, dřevěné uhlí, vata) a takto upravené směsi užije se přímo co třaskaviny. Výsledky jsou prý velmi uspokojivé a zdá se, že již v nynější válce hraje oxyliquit částečnou úlohu. Kdyby se tato směs skutečně osvědčila, byla by to třaskavina velmi levná, její 1 kg stojí as 40 hal., proti 5 K za 1 kg střelné bavlny a průměrně 2 K za 1 kg dynamitu.

Statistika obecních výdajův a příjmů r. 1907

ve vybraných 57 zastupitelských okresích a v obcích, majících přes 5000 obyvatel v království Českém.*)

Prof. Dr. Frant. Weyr.

Co do rozsahu a obsahu úředních publikací patří mezi všemi rakouskými zemskými úřady statistickými zemskému úřadu království Českého přední, ne-li nejpřednější místo. Stačí přehléd-

*) Zprávy zemského statistického úřadu království Českého, svazek XXI, sešit 1., 176 + 158 str. Část textovou zpracoval Dr. Josef Mráz.

nouti imponující seznam svazků, obsahujících mnoho tisíc stran, kterými tento úřad během svého poměrně krátkého trvání (od r. 1898) obohatil odbornou literaturu statistickou. Bude věcí příštího historika, který obíráti se bude vývojem a výkony vědy statistické v království Českém, aby po zásluze ocenil tichou, neúmornou a jaksi pod cizí t. j. úřední firmou skrytou působnost těch, kdož o organisaci, vedení a vědeckou práci naší kanceláře nejvíce se zasloužili.

Dvojnásob záslužným činem jest, že zemská statistická kancelář česká ani v nynější těžké válečné době neustala ve své publikační činnosti, čehož dokladem jest nedávno vyšlý XXI. svazek, o němž zde chci referovati. Dopadne-li referát poněkud delší, sloužíž referentovi za omluvu známý osud úředních statistických prací, jemuž ani publikace zemské statistické kanceláře neušly: poměrně nepatrný zájem širší veřejnosti, se kterým se podobné práce setkávají. Neboť pevně zakořeněný předsudek o suchoparu, ba nestravitelnosti statistických pojednání stupňuje se ještě, běží-li o úřední publikace tohoto druhu. Proto mají odborné časopisy, zpravidla mnohem rozšířenější a přístupnější než úřední publikace, přičiniti se, aby aspoň nejdůležitější část obsahu podobných publikací vešla v širší známost.

I. Znalec vystihne již z titulu nového svazku, že běží o významné novum v dosavadní úřední statistice rakouské. Statistickému šetření finančního hospodářství měly by totiž býti podrobeny — aspoň zásadně — veškeré obce bez ohledu na jich velikost, kdežto dosud podrobovány byly šetření a příslušnému zpracování toliko finance větších obcí, t. j. o více než 5000 obyvatel. Dr. Mráz správně podotýká, že to, co bylo dosud vykonáno ve příčině menších obcí a uveřejněno jest ve známé ročence autonomní správy zemské (Statistisches Jahrbuch der autonomen Landesverwaltung), vydávané ústřední statistickou komisí ve Vídni, naprosto nedostačuje, ježto byl »materiál sám převzat jen ve zpracování dotyčných obcí, pro nedostatek času a sil nemohl naprosto býti kriticky zkoumán, i dlužno se o jeho upotřebitelnosti prohlásiti s nejvyšší rezervou« (str. 3. textu). Kdo zná primitivnost finančního hospodářství menších obcí, ba kdo viděl jen několik příslušných dotazníků vyplněných těmito obcemi, pochopí zajisté, kde vězí těžisko a nejdůležitější předpoklad skutečné ceny publikovaných dat o finančním hospodářství obecním: ne toliko v mechanickém sestavování takto poskytnutých dat, aniž v textovém jejich zpracování, nýbrž v úmorném dobývání, doplňování a kritickém jejich oceňování. To vyžaduje dlouhou a namáhavou korespondenci s jednotlivými obecními úřady, často vytrvalé a téměř nekonečné urgování vrácených, jelikož nedostatečně vyplněných dotazníků atd. Veškerá tato práce neobjeví se věci neznalému čtenáři v hotové publikaci; on neví, kolik často dopisů a trpělivého čekání na odpovědi skrývá se za jediným číslem sděleným podobnou publikací!

Zmínil jsem se o těchto obtížích proto, abych zprědu umlčel kritiku, který by snad pozastavovati se chtěl nad poměrnou »zastaralostí« dat publikací naší uveřejněných. Data ta vztahují se na rok 1907, uveřejněna byla však teprve na počátku roku 1915. Právě z toho lze však souditi, kolik práce bylo kanceláři překonati, než si získala předpoklady pro statistické zpracování materiálu. Sám autor textové části chtěl asi předejiti podobným výtkám, když ve zvláštní kapitole poukázal na »obtíže statistického šetření o obecních financích« (str. 4—6), které dle něho mají příčinu v nejednotnosti vedení účtů nejen v různých obcích, nýbrž i v téže obci, v časté neochotě (bohužel všeobecně známé!), přetíženosti a neschopnosti orgánů obecní správy, pak v nedostatku exekutivy nejen kanceláře samé, ale i okresních výborů a zemského výboru — zde budiž in parenthesi poznamenáno, že v nejnovější době poštěstilo se jedné korunní zemi, Moravě, prosaditi konečně všeobecný zemský zákon statistický, který nedostatku tomu má čeliti; autorem a návrhovatelem tohoto zákona, jímž získala si Morava v tomto směru primát mezi ostatními korunními zeměmi, byl posl. prof. Dr. K. Engliš (v. str. 46 t. r.) — ale konečně také ve velikosti šetřeného území. Co tohoto se týče, má šetření ráz t. zv. typický, t. j. vzhledem k dočasné nemožnosti, podrobiti šetření veškeré obce království, vybrán byl určitý počet typických zastupitelských okresů (57), při čemž o typickosti rozhodoval jednak všeobecný hospodářský ráz toho kterého okresu — okresy převážně městskoprůmyslové a zemědělské, — jednak uvnitř těchto dvou typů výška poplatnosti obyvatelstva. (Autor textu nazývá tento druh typického šetření ne zcela správně šetřením anketárním, str. 6.) Veškeré obce těchto vybraných zastupitelských okresů, jakož i větší obce (přes 5000 obyv.) ostatních — v celku 2089 s úhrnným obyvatelstvem 2,986.792 v úhrnné plošné výměře 14.617 km², což činí 28.1% (tedy přes čtvrtinu) veškeré plošné výměry království — byly podrobeny šetření.

Podobně jako v ohledu územním jeví se naše šetření i ve směru předmětném toliko výkrojem z větší jednotky: netýká se veškerého finančního hospodářství obcí, nýbrž jen jeho dynamické části, t. j. výdajů a příjmů obcí. Vyčerpávající obraz finančního hospodářství skýtá však teprve současný ohled na druhou, jaksi statickou část, t. j. na jmění a dluhy oněch korporací. Proto vřele jest vítati, že statistická kancelář připravuje jako 2. sešit svazku XXI. publikaci o statistice některých druhů obecních podniků (v l. 1910 a 1911), kterou možno označiti jako první krok ke zjištění majetku obcí. Ovšem že i ze statistiky výdajů a příjmů lze částečně — aspoň ve velkých rysech — usuzovati na majetkový stav hospodářského subjektu: vždyť v ní nutně objevují se příjmy ze jmění (je-li toto ovšem výnosné) a výdaje na splácení resp. zúrokování dluhů. Arciť skýtá zjištění majetkového stavu daleko větší methodické obtíže než šetření příjmů a výdajů, můžeme však doufati, že v budoucnosti se sta-

tistické kanceláři podaří zdolati i tyto obtíže, a to tím spíše, když již ve příčině zastupitelských okresů podobný pokus byl učiněn. (Srovn. sv. XVI. seš. 2. o »Jmění a dlužích 134 zastupitelských okresů«, kde též o zmíněných obtížích se pojednává.) — Přítomné šetření mělo zjistiti finance obcí politických; bylo tedy důležitým a zajisté nikoliv snadným úkolem šetření, ohraničiti finanční hospodářství těchto korporací od jiných, jako školních a farních obcí. Rozumí se konečně samo sebou, že podkladem šetření byly účetní závěrky obcí, skýtající obraz skutečného hospodaření, a nikoliv rozpočty, znamenající pouhou direktivu pro ono hospodaření — často ve skutečnosti nedodržívanou.

II. Podáváme-li v následujícím několik nejdůležitějších dat z výsledku celého šetření — spolu s příslušnými poznámkami —, domníváme se, že se tím zavděčíme čtenáři. Má totiž každý podobný výťah (je-li ovšem vhodně sdělán) vůči obsažnému originálu nepopíratelnou výhodu větší přehlednosti a plastičnosti.

a) Výdaje. Na rozdíl od finančního hospodářství soukromých subjektů určuje se resp. má se určovati při hospodářství veřejných korporací aspoň zásadně výše příjmů (pokud neplynou z vlastního majetku) dle výše nutných výdajů. Proto dlužno schvalovati systematiku přítomného díla, dle níž pojednává se nejdříve o výdajích a pak teprve o příjmech. Opak platil by při šetření o soukromých hospodářstvích finančních.

Skutečných (a contr. pouze průběžných a pod.) výdajů napočteno v celku 146,419.394 K, v tom u obcí s více než 5000 obyvateli (celkem 108) 130,634.694 K. Z toho vidno, že těchto 108 obcí vydalo více než 8krát tolik než zbývajících 1981 obcí menších. Silnější zatížení větších obcí vysvitne též, když vezmeme výdaje v relaci s počtem obyvatelstva: průměrné výdaje na jednoho obyvatele klesají totiž s klesající velikostí obcí, činíce v celku 49 K, při velkých obcích však 81·3 K, v obcích s 2000—5000 obyv. 19·2 K, v obcích s obyvatelstvem pod 2000 jen 9·2 K. V těchto číslech jeví se i absolutně větší (t. j. bez ohledu na počet obyvatelstva) činnost obcí velkých, což jest přirozeno, uvážíme-li různé komforty, které obyvatelstvu skýtají zpravidla toliko větší obce. Ze zmíněné úhrnné sumy připadá přes 95 mil. K na řádné, přes 51 mil. K na mimořádné výdaje. Těmito rozumí kancelář v souhlasu s běžným vymezením ony, které neopakují se každého roku a jejichž účinky neomezují se zpravidla a v podstatě jenom na příslušný rok, nýbrž sahají na celou řadu let. Na první pohled dalo by se očekávat, že poměr řádných a mimořádných výdajů bude v jednotlivých velikostních skupinách obcí uspořádán tak, že kvota mimořádných výdajů bude stoupati s velikostí obyvatelstva (činnost investiční, rychlejší vzrůst obyvatelstva ve větších centrech atd.); tomu však tak není: připadá průměrně na 1 obyvatele v korunách 9·3 mimořádných a 9·9 řádných výdajů na skupinu obcí s 2000—5000 obyv., kdežto při velkých 28·3 resp. 53·0; při zcela malých obcích pak 2·7 resp. 6·5; zde tedy, jak

přirozeno, finanční hospodářství odehrává se v nejkolidnějších formách.

Lákavým pokusem bylo by bývalo, odhadnouti pomocí těchto dat (celková suma výdajů, počet obyvatelstva, snad i velikost území) přibližně sumu výdajů pro všechny obce království. Kanceláři zdál se býti takový pokus patrně příliš odvážný a to zajiště právem.

Sledující nyní výdaje v jednotlivostech, t. j. dle účelu resp. druhu, zajímá nás především číselný jich poměr, a to jak co do výdajů řádných tak mimořádných. V publikaci postrádáme podobnou synoptickou tabulku; mimořádné výdaje jsou sice takto přehledně seskupeny v textu na str. 80. a 81., toliko však výdaje na t. zv. vlastní úkoly obecní, celkový přehled jejich, jakož i výdajů řádných nacházíme teprve v tabelární části na str. 142. až 149. Sestrojíme tudíž z těchto údajů přehled, a to tak, že seřadíme jednotlivé úhrnné výdaje dle jich velikosti. Při tom vy počítáme i ve příčině všech výdajů na jednotlivé účely (jak řádných tak mimořádných) jich percentuelní podíl na celkové sumě výdajů vůbec (146,419.394 K). Budiž zde poznamenáno, že mimořádné výdaje a příjmy přišly při zpracování (jak textovém tak tabelárním) poněkud zkrátka. Tak hlavně v podrobné a nejobsažnější tabulce I. jsou pouze řádné výdaje specialisovány dle jednotlivých druhů, kdežto mimořádné vykazují jen skromné rozčlenění (srovn. str. 38, a k tomu rozčlenění na str. 146). Je sice pravda, že řádné výdaje svou povahou skýtají nepoměrně spolehlivější měřítko pro posouzení kteréhokoliv finančního hospodářství, na druhé straně však nelze přehlédnouti, že charakteristická podstata mimořádných výdajů, jejich nahodilost s hlediska statistického, mizí tím více a ony tím více přibližují se podstatě řádných výdajů, čím více hospodářských subjektů šetření jest podrobena. A proto v našem případě, kde subjektů je 2089, zajiště podobné vyrovnání nastalo ve značné míře.

Z tabulky té (str. 137.) především vidíme, že synoptické srovnání řádných a mimořádných výdajů lze snadno provést, ježto skoro každý účel výdajový vyazuje oba druhy výdajů. Pouze v jednom případě — výdaje na udržování, používání a správu obecního jmění — mají mimořádné výdaje zvláštní ráz, přibližují se aspoň v některých položkách podstatě t. zv. průběžných výdajů, na př. při koupi cenných papírů a vkladech na úrok. V této dílčí položce (16,311.882 K) jeví se kapitalizační činnost obcí. S tohoto hlediska jest potěšitelné, že příslušná položka objevuje se na prvním místě v našem seřazení, činíc — při mimořádných výdajích — skoro polovici ($46\frac{4}{10}\%$) všech těchto výdajů. Méně potěšitelné jest, ježto svědčí o nezdravém stavu našeho obecního hospodářství finančního, že hned na druhém místě nalézáme výdaje na obecní dluhy a splatné subvence; činí při řádných $21\frac{8}{10}\%$, s mimořádnými dohromady $15\frac{7}{10}\%$ všech řádných resp. veškerých výdajů vůbec. Z toho plyne úsudek, že normální zdroje příjmův obecních nestačí

Přehled řádných a mimořádných výdajů dle jednotlivých druhů.

Druhy	Výdaje v korunách					
	řádné		mimořádné		celkem	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
Na udržování, používání a správu obecního jmění	7,088.156	7·5	23,707.524	46·4	30,795.680	21·1
Na obecní dluhy a splatné subvence	20,716.665	21·8	2,320.125	4·5	23,036.790	15·7
Na provoz. a udržov. živnost. a úvěr. podniků obecních	17,364.237	18·2	1,564.586	3·1	18,928.823	12·9
Na vyučování, vzdělání a umění	12,913.288	13·6	5,044.871	9·9	17,958.159	12·3
Na zdravotnictví a zvěroléčbu	10,318.807	10·8	6,403.294	12·5	16,722.101	11·4
Na silnice, vodní dráhy a jiné komunikace	5,703.156	6·0	7,116.011	13·9	12,819.167	8·8
Na všeobecnou správu	8,786.381	9·2	118.370	0·2	8,904.751	6·1
Na chudinství a ústavy humanitní	4,895.975	5·2	359.916	0·7	5,255.891	3·6
Na bezpečnostní policii	2,770.369	2·9	12.140	0·0	2,782.509	1·9
Na vojenské účely	517.884	0·5	1,650.974	3·2	2,168.858	1·5
Obci poskytnuté zápůjčky, zálohy, subvence	—	—	1,770.662	3·5	1,770.662	1·2
Jiné výdaje obecní	791.497	0·8	527.258	1·0	1,318.755	0·9
Na požární policii	776.290	0·8	99.872	0·2	876.162	0·6
Na vybírání daní	783.678	0·8	—	—	783.678	0·5
Na církevní účely	636.304	0·7	113.434	0·2	749.738	0·5
Na tržní policii	333.216	0·3	300.811	0·6	634.027	0·4
Na udržování, používání a správu jmění nadač. a vázan.	434.824	0·5	—	—	434.824	0·3
Na zemědělství	167.049	0·2	5.408	0·0	172.457	0·1
Na volby obecní, okresní, zemské a říšské	137.746	0·1	—	—	137.746	0·1
Na sčítání lidu a statistiku	121.519	0·1	—	—	121.519	0·1
Výdaje při živelních pohromách a mimořádné nouzi	—	—	47.097	0·1	47.097	0·0
Celkem	95,257.041	100	51,162.353	100	146,419.394	100

ku plnění jejich úkolů. S hlediska komunální politiky velice zajímavou jest položka výdajů na provozování a udržování živnostenských a úvěrních podniků obecních (18,928.823 K). V nynější době jest otázkou velice živě přetřásanou, mají-li se obce pouštět do podobných výdělečných podniků; i theoretický zájem statistický nese se k tomu, vyšetřiti, jaké druhy takových podniků naše komunální svazky skutečně provozují. Ovšem že statistice vzniká zde velice těžký úkol, rozlišiti vhodně podniky, které obec provozuje zřejmě za účelem výdělečným, jsouc při tom úplně na roveň postavena soukromému podnikateli, a takovými, které sice též vykazují vnější formy podnikání, kde však účel výdělečný buď vůbec schází nebo jest aspoň stlačen na minimum. Je ovšem jasno, že ve příčině téhož druhu činnosti (t. j. téže »živnosti«) mohou býti v různých obcích rozdíly, a odtud zmíněná obtíž. Publikace mluví zde výslovně o »výdělečných podnicích obecních« (str. 48. textu). Dlužno vyčkati, jak provede statistická kancelář zmíněné třídění ve slibovaném 2. sešitě sv. XXI., který zajisté ex professo bude jednati o této otázce.

Do podrobností ve příčině jednotlivých druhů vydání se zde ovšem pouštět nelze. V následujícím srovnáme několik položek výdajových a příjmových těchto druhů, pokud tyto vykazují jak stránku výdajovou tak příjmovou. Podotknouti dlužno, že publikace obsahuje bohatou specifikaci jednotlivých druhů výdajových; tak na př. udává (str. 55. textu) pro celkovou položku »zdravotnictví a zvěroléčbu« ještě 18 pododdílů pro řádné (lékaři, porodní báby, nemocnice, očkování, hřbitovy atd.) a 6 pro mimořádné výdaje (vodárny, plovárny, kanalisace atd.).

b) Příjmy. Skutečných příjmů bylo 141,860.129 K, tedy o 4,559.265 K méně než výdajů, což činí 3.1% veškerých výdajů. Dr. Mráz připomíná (str. 89. textu), že v příjmech těch obsaženy jsou velmi značné položky příjmů z vybraných vkladů (přes 18 mil. K) a z výpůjček (skoro 25 mil. K). O těchto položkách platí obdobně to, co bylo řečeno o výdajové položce ve příčině vkladů a koupi cenných papírů. (Autor nazývá proto skutečné výdaje, vyjma právě uvedené položky, pak zápůjčky, zálohy a splatné výlohy, »výdaji, majícími vliv na hospodářský výsledek« a provádí s takto zmenšeným úhrnným výdajem bilanci s příjmy, o níž bude ještě řeč.)

Podějme nyní stručný přehled příjmů (viz str. 139.).

Z této tabulky jest u srovnání s tabulkou předcházející vidno, že u téhož druhu (resp. zdroje) příjmu nevyskytují se obě skupiny příjmů: řádné a mimořádné, jak tomu jest u velké části položek výdajových. Na prvním místě (dle výše) nacházejí se příjmy z výpůjček a záloh; přesahují dokonce — ačkoliv jsou dle své povahy »mimořádnými« — příjmy z přírážek, které zaujímají místo druhé. Jak přirozeno, participují na výpůjčkách nejen absolutně, nýbrž i relativně větší obce více než menší. (Srovnání struktury finančního hospodářství obcí, jak jeví se v naší tabulce,

Příjmy v korunách.

Řádné			Mimořádné		
Druh	absolutně	v ‰	Druh	absolutně	v ‰
Vybrané přírázky	23,779.761	27.4	Výpůjčky a zálohy	24,976.100	45.3
Příjmy ze živnostenských a úvěrních podniků obecních	19,752.683	22.8	Vybrané vklady	18,213.604	33.1
Důchody ze jmění obecního	15,236.751	17.6	Nesplatné subvence, dotace a příspěvky veřejných korporací	4,182.604	7.6
Příjmy z poplatků a tax	11,555.809	13.3	Z prodejů jmění	4,097.874	7.4
Příjmy ze samostatných daní obecních (v tom z dávek nápojových)	11,472.148 (7,216.449)	13.2 (8.3)	Příspěvky z dobrovolných darů a odkazů soukromn., spoř. atd.	2,600.746	4.7
Důchody nadační a urč. účely vázané	2,721.427	3.1	Vrácené splatné subvence a zálohy	1,027.066	1.9
Příjmy z pravidelných příspěvků	1,185.197	1.4	Jiné mimořádné příjmy	9.490	0.0
Jiné řádné příjmy	719.736	0.8	Celkem	55,107.484	100.0
Příjmy z peněžitých pokut	221.628	0.3			
Příjmy z přechod. ubytování vojska	107.505	0.1			
Celkem	86,752.645	100.0			

s finančním hospodářstvím zastupitelských okresů jakožto zjevů obcím poměrně nejbližších, nelze bohužel provést, ježto publikace statistické kanceláře zabývající se financemi okresních zastupitelstev — svazek XVI. — založena je na jiných metodických zásadách.)

Hned po přírážkách objevují se příjmy ze živnostenských a úvěrních podniků. Autor textu pokusil se o jakousi bilanci mezi výdaji a příjmy těchto podniků (str. 105./106. textu), která ovšem, jak praví, velmi ztížena byla nedostatečností materiálu. Zajímavé jest seznati aspoň, jaké jsou to podniky a které z nich nejčastěji se vyskytují. Rozumí se, že zde padá na váhu velikost obcí, která často určuje druh podniků obcí provozovaných (jako na př. při plynárnách a elektrárnách).

Sestavíme-li podrobnější, ale proto též méně přehledná data v textu (str. 104.—109.), podává se nám co do počtu jednotlivých druhů podniků ve vyšetřených 2089 obcích s 2,986.792 obyv. tento obraz: zjištěno bylo podniků osvětlovacích (plynár a elektrár) 44 — pro rok 1907; dle nynějšího stavu bylo by číslo toto asi podstatně větší! —, pohřebních ústavů (resp. vozů) 53, obecních cihelen 32, pivovarů 12, obecních vah 303,*) léčebných podniků lázeňských 4, hospodářských strojů k všeobecnému užívání občanstva 44,*) návěšt-ních ústavů a podniků plakátovacích 8, zastaváren 4, pojišťoven 1, pil 5, mlýnů 4, obecních železnic 2, tramwayí 4, železáren 2, instalatérských závodů elektr. podniků 2, ústavů veřejných posluhů 1, instal. závodů vodárny 1, skladišť dříví a materiálu 4, jiných 12.

Výnosnost obecních podniků vyplývá z porovnání příslušné výdajové položky s příjmovou. Čistý výnos činí tolik o 1,564.586 K, s mimořádnými výdaji dokonce jen 823.860 K! Podobně možno též srovnati příslušné položky výdajové a příjmové u obecního jmění (řádný výdaj 7,088.156 K, příjem 15,236.751 K). V té příčině srovnajme ostatně též následující tabulku, obsahující rozvahu potřeby a úhrady.

Z příjmů chceme si zde blíže všimnouti ještě příjmů z t. zv. samostatných poplatků a daní obecních. Publikace znázornila u těchto daní a poplatků, pokud se týče jednotlivých vyskytujících se druhů, pouze finanční efekt jejich — a i ten jen odděleně jednak pro obce vybraných 57 zastupitelských okresů (tab. II.), jednak pro obce s obyvatelstvem přes 5000 duší (tab. IV.). Zjištění celkové sumy pro jednotlivé druhy poplatků resp. daní dá se tudíž provést jen dosti obtížnou operací tím, že by se obce s obyvatelstvem přes 5000 duší z tab. II. vyloučily, neboť prostým sečtením úhrnných sum na str. 72. a 131. byly by ony obce počítány dvakrát. Jest litovati, že příslušná čísla v publikaci nena-

*) Přesný počet nedá se dle publikace zjistit.

chážíme. Několik čísel obsahuje ovšem text, jako celkový výnos dávky z piva (6,546 652 K) a z nájemného (3,890.176 K), jinak pouze čísla relativní.

Dle mého mínění bylo by též zajímavě bývalo, kdyby kancelář byla znázornila počet případů — s příslušným zřením na jednotlivé velikostní skupiny obcí — jednotlivých druhů oněch dávek. Tato poznámka ovšem nemá býti výčitkou, vždyť způsob uspořádání materiálu jest vždy u velké míry odvislý od subjektivního názoru zpracovatele.

c) *Bilance*. Na konec textu uvažuje autor o rozvaze mezi potřebou a úhradou, a to jednak všeobecně (pro veškeré obce dle velikostních skupin), jednak pro jednotlivé větší obce (přes 5000 obyvatel) zvlášť. K tomu účelu sestavil velice instruktivní tabulku (str. 148./149. textu), z níž lze v jednotlivostech posouditi finanční stav obcí. Pro její instruktivnost budiž zde část její, pokud se týče absolutních čísel, reprodukována. (Viz str. 142. a 143.)

Z této tabulky plyne, že celková úhrada přibližuje se celkové potřebě nejvíce ve skupině obcí s 2000—5000 duší. Z ní lze však dále vyčísti — a v tom spočívá právě její instruktivnost — účastnictví jednotlivých druhův úhrady — řádná, mimořádná, výpůjčky — na potřebě. Poměry jsou zde v jednotlivých velikostních skupinách různé: tak na př. použily obce nejmenší (do 2000 obyv.) poměrně nejméně výpůjček jakožto prostředku k úhradě celkové potřeby, nejvíce skupina obcí s 10.000—20.000 obyvatel. Podobně jako celkovou úhradu s celkovou potřebou možno srovnati též řádnou resp. mimořádnou úhradu s řádnou resp. mimořádnou potřebou.

Dr. Mráz rozbírá na to některé okolnosti, které pro posouzení celkové finanční situace jednotlivých skupin obcí jsou význačné. Takovou okolností jest především jednak poplatní síla obyvatelstva, jednak míra, do které jí obce pro své účely využítují (jevící se ve výšce přírážkového procenta resp. výnosu z přírážek), dále majetkový stav jednotlivých obcí, jevící se v poměru jmění a dluhů — tu pokouší se autor o zjištění tohoto poměru charakteristickými indiciemi jeho (na jedné straně čistý výnos z řádné správy obecního jmění, na druhé výdaje na zúrokování obecních dluhů) — a konečně způsob hospodaření, t. j. okolnost, zda obecní výdaje v některých skupinách obcí vzhledem k daným prostředkům nejsou příliš vysoké, což bylo by známkou nákladného nebo i nešetrného způsobu hospodaření.

Tyto úvahy vedou autora k následující všeobecné charakteristice finančního stavu obcí dle jednotlivých velikostních skupin:

1. *Obce první skupiny* (do 2000 obyv.): Finanční stav příznivý, hlavně vlivem příznivého majetkového stavu — čistý výtěžek z majetku jest o 11.5% base přírážkové větší než výdaje na dluhy — a vlivem skutečné šetrnosti při obecních vydáních.

2. *Obce druhé skupiny* (2001—5000 obyv.): Finanční stav celkem prostřední. Poplatnost ne sice příliš velká, ale poměr řád-

V k o r u n á c h								
	ve skupině obcí						v Praze s 224.154 obyv.	ve všech pozorova- ných obcích
	I. s obyv. do 2000 duší	II. s 2001 až 5000 obyv.	III. s 5001 až 10.000 obyv.	IV. s 10.001 až 20.000 obyv.	V. s 20.001 až 200.000 obyv.	v Karlov. Varech s 16.604 obyv.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
A. Potřeba.								
I. Úhrn řádné potřeby (1 + 2)	5 613.858	2 463.648	6 694.852	9 086.301	14 309.996	1 697.507	16 713.787	56 579.949
1. Čistá řádná potřeba na vlastní úkoly obecní . . jež se objeví po ode- čtení příjmů plynou- cích obci hlavně z čin- ností souvisejících s vlastn. úkoly obec. . .	1 441.584	1 761.083	4 171.117	5 216.263	8 526 009	405.331	11 341.897	35 863.284
2. Pravidelné výdaje na obecní dluhy	440.010	253.483	1 693.120	1 782.302	4 164.675	1 293.847	4 162.438	13 789.875
Úhrn mimořádné po- třeby (1 + 2 + 3) . . .	4 881.594	2 014 566	5 864.237	6 993.565	12 690.684	1 699.178	15 504.335	49 653.159
1. Mimořádné výdaje na vlastní úkoly obecní . .	1 172.274	702.565	2 523.735	3 870.038	5 783.987	1 292.176	5 371.890	20 716.665
2. Mimořádné výdaje na dluhy obecní (úplné a nepravidelné splátky) .	2 308.048	1 738.470	3 648.692	5 516.968	6 463.216	720.802	6 772.017	27 168.213
3. Bilance mimoř. správy obec. jmění	1 795.794	1 245.890	2 548.230	3 607.743	6 617.447	—	5 984.352	21 799.456
Úhrn celkové potřeby (řádné i mimořádné)	499.540	313.085	347.695	847.598	312.207	—	—	2 320.125
	12.714	179.495	752.767	1 061.627	— 466.438	720.802	787.665	3 048.632
	7 921.906	4 202.118	10 343.544	14 603.269	20 773.212	2 418.309	23 485 804	83 748.162

V k o r u n á c h									
	ve skupině obcí						v Karlov. Varech s 16.604 obyv.	v Praze s 224.154 obyv.	ve všech pozorova- ných obcích
	I. s obyv. do 2000 duší	II. s 2001 až 5000 obyv.	III. s 5001 až 10.000 obyv.	IV. s 10.001 až 20.000 obyv.	V. s 20.001 až 200.000 obyv.	6	7	8	9
1	2	3	4	5	6				
B. Úhrada.									
I. Úhrn řádné úhrady	5,734.169	2,558.130	5,976.197	7,667.471	13,317.542		34.685	12,787.359	48,075.558
1. Čistý výtěžek řád. sprá- vy obecního jmění	1,585.218	386.169	1,935.896	2,589.427	3,116.705		—	3,597.320	12,823.644
2. Přírůžky	3,581.169	1,586.203	2,587.384	3,096.063	5,467.990		301.754	7,159.193	23,779.761
3. Samostatné daně obecní	567.782	582.753	1,452.917	1,981.981	4,732.847		120.022	2,030.846	11,472.148
II. Úhrn mimořádné půso- bivé úhrady	481.060	154.619	1,045.155	1,354.388	1,196.968		258.914	2,389.736	6,880.840
1. Subvence veřejných kor- porací	419.460	105.571	378.979	230.757	693.232		—	2,354.605	4,182.604
2. Dary úvěrních ústavů	15.666	7.484	510.376	1,040.242	358.668		—	100	1,932.536
3. Ostatní dary a odkazy	38.506	41.438	155.400	81.853	145.068		258.914	35.631	756.210
4. Jiné mimořádné příjmy	7.428	126	400	1.536	—		—	—	9.490
III. Výpůjčky (jako mimo- řádná úhrada t. zv. nepůsobivá)	1,517.979	1,485.510	2,644.031	4,737.918	5,597.625		176.429	8,816.608	24,976.100
Úhrn celkové úhrady (řádné i mimořádné)	7,733.208	4,198.259	9,665.383	17,759.777	20,112.135		470.028	23,993.703	79,932.493
Neuhrazená potřeba	188.698	3.859	698.161	843.492	661.077		1,948.281	—	3,815.669
Přičte-li se k tomu to, oč dané zálohy se strany obce převyšují vrácené zálohy	24.357	17.946	3.240	8.493	243.062		—	456.255	743.596
vycházejí sumy	213.055	21.805	681.401	851.985	904.139		1,938.524	—	4,559.265

ných výdajů k basi přírážkové není nepříznivý; poměrně značné výdaje mimořádné. Majetkový stav naznačen číslem — 3·3% (ve smyslu sub 1 vysvětleném).

3. Obce třetí skupiny (5001—10.000 obyv.): Finanční stav ne právě vysloveně nepříznivý. Celkem větší poplatnost. Značně vyšší výdaje než ve skupině druhé, naproti tomu příznivější majetkový stav (+ 2·5%) a přírážkové zatížení menší než ve skupině předcházející.

4. Obce čtvrté skupiny (10.001—20.000 obyv.*): Finanční stav ze všech skupin nejnepříznivější. Neobyčejně vysoké řádné výdaje (činí 178·7% base přírážkové; v třetí skupině 142·2%, ve druhé 92·8% a v první toliko 68·8%). Přes vysokou poplatnost činí čistá řádná potřeba na vlastní úkoly obecní více než 100% base přírážkové (102·6%, ve třetí skupině 88·6%, ve druhé 66·3%, v první 54·4%). Přírážkové zatížení ze všech skupin největší, při současně značném použití daní samostatných. Majetkový stav charakterisován: — 0·8%.

5. Obce páté skupiny (více než 20.000 obyv. mimo Prahu): Finanční stav ne zvlášť příznivý. Světlé stránky: Velmi značná poplatnost, celkem příznivý poměr čisté řádné potřeby na vlastní úkoly obecní k basi přírážkové (činí 179·7% této). Stinné stránky: Ze všech skupin nejnepříznivější majetkový stav (— 16·9%), řádná úhrada nestačila na řádnou potřebu (— 992·454 K).

Celkem možno tudíž — na základě dat z r. 1907 — říci, že zpravidla čím větší obec, tím horší finanční stav se ukazuje.

III. To, co bylo zde sděleno, je pouze pranepatrným úlomkem poznatků snesených v publikaci statistické kanceláře, která na- veskrz má ráz zvláštní důkladnosti a vykazuje značnou vyspělost techniky statistické (srov. na př. tabulky na str. 31, 34, 37 textu). Možno k ní tudíž jak kanceláři tak autoru srdečně blahopřáti. Budiž mi dovoleno uzavřítí svou zprávu o ní závěrečnými slovy textové její části (str. 176):

»Jak dalece přispěla již tato statistika k osvětlení finančního stavu našich obcí, nutno ponechat úsudku bedlivého čtenáře. Doufáme, že podrobný a dosti všestranný rozbor, o který jsme se tu pokusili, usnadní aspoň orientaci. Nic více nebylo vlastně účelem jejím. Usnadnit diagnosu, — kde a jak je co nemocno! Sanace, — toť již úkol odborných lékařů!«

ZPRÁVY.

Středověká hansa a dnešní usilování Německa o celé jižní pobřeží moře Severního a Baltického. Hospodářsko-politický cíl, jež četné hlasy v Německu ukládají nynější válce, dopadne-li dle jejich očekávání, totiž přístup ke kanálu la Manche na západě a na východě

*) Mimo Karlovy Vary.